

УДК 347.626.6
DOI 10.31732/2708-339X-2025-18-A8

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ: УМОВИ ТА ПОРЯДОК ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ

Корольова В.В.,

к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін,
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: ViktoriyaV@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>

Болкуневич В.І.,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: BolkunevychVI@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4666-7050>

FEATURES OF THE DIVISION OF JOINT PROPERTY OF SPOUSES: CONDITIONS AND PROCEDURE FOR ITS IMPLEMENTATION

Korolova V.V.,

Ph.D. in Law, Associate Professor, Department of State and Legal Disciplines,
«KROK» University,
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: ViktoriyaV@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2998-6144>

Bolkunevich V.I.,

graduate of the Master's degree of
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4666-7050>

Анотація. В умовах правової держави належне регулювання майнових відносин між подружжям є ключовим механізмом захисту прав кожного з подружжя, гарантує справедливий розподіл майна та мінімізує ризики соціальних і економічних конфліктів. На сучасному етапі однією з основних проблем сімейного права залишається визначення умов і порядку поділу спільного майна подружжя з урахуванням життєвих обставин, що можуть істотно впливати на справедливість такого розподілу. Поділ спільного майна подружжя є складним юридичним процесом, який потребує врахування правових, економічних і фактичних аспектів. Умовно можна виокремити кілька основних етапів, що забезпечують послідовність і законність процедури. У ході дослідження звернуто увагу на те, що поділ спільного майна подружжя, може бути, як примусовий (судовий) так і добровільний.

У статті проаналізовано умови та порядок поділу майна між подружжям. Укладаючи шлюб, сторони набувають не лише особистих прав і обов'язків, а й вступають у режим спільної сумісної власності. Саме ця правова категорія найчастіше стає предметом спору під час розірвання шлюбу. Тому питання поділу спільного майна подружжя є надзвичайно актуальним і потребує глибокого наукового аналізу, а також пошуку ефективних механізмів його врегулювання.

Окремим напрямом дослідження у цій статті є аналіз правових аспектів поділу майна подружжя. Зокрема, розглянуто особливості здійснення поділу спільної власності в умовах воєнного стану. З огляду на те, що запровадження воєнного стану в Україні зумовило низку законодавчих змін, слід зазначити: процедура укладення шлюбу була суттєво спрощена, тоді як порядок його розірвання залишився майже незмінним.

Обґрунтовано, що поділ спільного майна подружжя має здійснюватися на основі чітких правових норм, які визначають умови, порядок та принципи такого поділу. Проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють процес поділу спільного майна подружжя в Україні.

Дослідження демонструє, що поділ спільної власності подружжя є багатогранною проблемою сучасного сімейного права, яка потребує не лише правового врегулювання, а й урахування реальних життєвих обставин сторін. Таким чином, наукова стаття сприяє виявленню нових підходів до ефективного і справедливого вирішення майнових спорів між подружжям.

Ключові слова: поділ майна подружжя, спільне майно подружжя, справедливість, етапи поділу майна, умови та порядок поділу майна, шлюб, спільна сумісна власність.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12.

Abstract. In a state governed by the rule of law, proper regulation of property relations between spouses is a key mechanism for protecting the rights of each spouse, guarantees a fair distribution of property, and minimizes the risks of social and economic conflicts. At the present stage, one of the main problems of family law remains the determination of the conditions and procedure for dividing the joint property of spouses, taking into account individual life circumstances that can significantly affect the fairness of such distribution.

The division of the joint property of spouses is a complex legal process that requires consideration of legal, economic, and factual aspects. It is possible to conditionally distinguish several main stages that ensure the consistency and legality of the procedure. In the course of the study, attention was drawn to the fact that the division of the joint property of spouses can be both forced (judicial) and voluntary.

The article analyzes the conditions and procedure for dividing property between spouses. By entering into marriage, the parties acquire not only personal rights and obligations, but also enter into a regime of joint joint property. It is this legal category that most often becomes the subject of dispute during the dissolution of marriage. Therefore, the issue of division of joint property of spouses is extremely relevant and requires in-depth scientific analysis, as well as the search for effective mechanisms for its regulation.

A separate direction of research in this article is the analysis of legal aspects of division of joint property of spouses. In particular, the features of the division of joint property under martial law are considered. Given that the introduction of martial law in Ukraine led to a number of legislative changes, it should be noted: the procedure for concluding a marriage was significantly simplified, while the procedure for its dissolution remained almost unchanged.

It is substantiated that the division of joint property of spouses should be carried out on the basis of clear legal norms that determine the conditions, procedure and principles of such division. The main regulatory legal acts that regulate the process of division of joint property of spouses in Ukraine are analyzed.

The study demonstrates that the division of joint property between spouses is a multifaceted problem of modern family law, which requires not only legal regulation, but also taking into account the real life circumstances of the parties. Thus, the scientific article contributes to the identification of new approaches to the effective and fair resolution of property disputes between spouses.

Keywords: division of marital property, joint marital property, justice, stages of division of property, conditions and procedure for division of property, marriage, joint joint property.

Formulas: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12.

Постановка проблеми. Поділ спільного майна подружжя є однією з найбільш складних і водночас поширених категорій сімейно-правових відносин, адже він поєднує як юридичні, так і соціально-економічні, психологічні та етичні аспекти. Незважаючи на наявність законодавчих положень, закріплених у Сімейному кодексі України, процес розподілу майна на практиці супроводжується численними труднощами, що зумовлені як недосконалістю нормативного регулювання, так і відмінністю фактичних життєвих обставин сторін. Додатковими ускладненнями постають питання визначення складу спільної сумісної власності, доведення внеску кожної із сторін та доведення

добросовісності сторін.

У недостатній мірі також узагальнюється принцип поділу (рівність, пропорційність та справедливість), порядок реалізації (примусовий чи добровільний), а також умови поділу майна подружжя.

Особливого значення ця проблема набуває в умовах воєнного стану, коли суспільні та економічні зміни впливають на стабільність сімейних відносин. Спрощення процедур укладення шлюбу, зміни у майновому становищі громадян та зростання кількості розлучень створюють потребу у більш гнучкому, справедливому й сучасному механізмі поділу спільного майна.

Отже, постає необхідність у

науковому осмисленні умов, порядку та принципів поділу спільного майна подружжя, удосконаленні законодавчої бази та виробленні єдиних підходів до вирішення спірних питань судової практики. Це дозволить забезпечити баланс інтересів сторін, дотримання принципу рівності та реальний захист майнових прав кожного з подружжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти поділу спільного майна подружжя висвітлювали у своїх працях такі фахівці, як Автух А.А., Лісовий С.А., Пономаренко О.М., Плюшко Д.С., Сафончик О.І., Федоренко Н.В., Цюра В.В. та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри значний внесок науковців у розвиток теорії та практики сімейного права, існує потреба у проведенні більш глибокого та системного дослідження проблематики поділу спільного майна подружжя. Це дозволить узагальнити наявні підходи, виявити прогалини в законодавстві та запропонувати нові механізми врегулювання майнових спорів між подружжям.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей поділу спільного майна подружжя, умови та порядок його здійснення, із врахуванням соціально-економічного аспекту, а також розглядом етапів, умов і правових норм, що регулюють цей процес.

Виклад основного матеріалу. Право спільної сумісної власності подружжя є ключовим елементом у системі майнових відносин між подружжям. Центральне значення в регулюванні цього виду власності належить частині 3 статті 368 Цивільного кодексу України, яка встановлює, що майно, набуте подружжям протягом шлюбу, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не передбачено шлюбним договором або законом [1].

Відповідно до частини 2 статті 60 Сімейного кодексу України вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [2].

Таким чином, законодавець

закріплює презумпцію спільності майна подружжя, що має важливе практичне значення: перебування осіб у шлюбі є достатньою підставою для застосування цього режиму, проте він може бути оскаржений у суді за позовом одного з подружжя.

У ст. 61 СК України законодавець наводить перелік об'єктів спільної сумісної власності подружжя, а саме: будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту; заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя; гроші, інше майно, також гонорар, виграш, що були одержані за договором, який укладено в інтересах сім'ї одним із подружжя; речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя [2].

При реалізації подружжям своїх прав щодо майна застосовуються як положення сімейного законодавства, так і норми цивільного права, що регулюють порядок та особливості здійснення власником правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження майном. Оскільки спільна сумісна власність, відповідно до ст. 368 ЦК України, належить двом або більше особам без визначення часток кожного, кожен співвласник володіє та користується майном разом з іншими, якщо не встановлено інше домовленістю. Розпорядження майном, що перебуває у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників.

Стаття 63 Сімейного кодексу України закріплює рівність прав чоловіка та дружини щодо володіння, користування та розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не передбачено домовленістю між подружжям [2].

Частина 1 статті 65 Сімейного кодексу України встановлює принцип здійснення розпорядження спільним майном подружжя на підставі взаємної згоди, що повністю відповідає положенням частини 2 статті 369 Цивільного кодексу України.

Відповідно до статті 69 Сімейного кодексу України, кожен із подружжя має

право на поділ спільного майна. Даним положенням передбачається припинення режиму спільної сумісної власності та перехід майна у приватну власність подружжя. Процедура поділу може здійснюватися як в добровільному так і примусовому (судовому) порядку.

О. Сафончик підкреслює, що процес поділу спільного майна передбачає завершення правових відносин щодо спільної власності, тобто за ініціативою одного з подружжя або їх спільною вимогою припиняється режим спільної сумісної власності між ними [3].

А. Автух і В. Цюра акцентують увагу на складності та тривалості процедури поділу майна подружжя, яка тягне за собою не лише матеріальні наслідки, а й значний моральний стрес у ситуаціях розірвання шлюбу. Це додатково ускладнює вирішення питання в судовому порядку й потребує пошуку найоптимальніших рішень для обох сторін [4, с. 123-124].

У сфері поділу майна, як справедливо зазначає Труба В.І., застосування презумпції рівності часток на практиці часто ускладнюється, оскільки у складі спільного майна подружжя можуть перебувати частки майна дітей або інших членів сім'ї. У таких випадках суд, керуючись частинами 2 та 3 статті 70 СК України, має право відступити від принципу рівності часток за наявності істотних обставин. До них належать: недбалість одного з подружжя щодо матеріального забезпечення сім'ї, ухилення від участі в утриманні дітей, приховування, пошкодження або знищення спільного майна, а також використання майна на шкоду інтересам сім'ї [5].

Крім того, суд може збільшити частку одного з подружжя, якщо з ним проживають діти або непрацездатні повнолітні син чи донька, за умови, що розмір аліментів, які вони отримують, є недостатнім для задоволення їхніх фізичних, духовних та медичних потреб.

Н. Федорченко та С. Лісовий наголошують, що поділ майна між подружжям може здійснюватися у добровільному або примусовому (у судовому) порядку. У випадку добровільного поділу майна

виділяють два основні етапи: 1) досягнення згоди між подружжям щодо розподілу майна та визначення часток кожного з них; 2) оформлення нотаріально посвідченого договору про поділ спільного майна подружжя. Натомість процедура примусового або судового поділу спільного майна подружжя є більш складною та включає кілька етапів: 1) подання одним із подружжя позову про поділ майна; 2) визначення судом обсягу майна, що підлягає розподілу, та встановлення часток кожного з подружжя; 3) за необхідності - врахування інтересів дитини та інших обставин, що дозволяють відступити від презумпції рівності часток; 4) поділ спільного майна у натурі; 5) примусове виконання судового рішення щодо поділу майна [6, с. 51].

Аналіз норм Сімейного кодексу України дозволяє виокремити основні положення, що регулюють поділ спільного майна подружжя.

Гарантування принципів рівності, справедливості та свободи договору щодо поділу майна. Відповідно до ст. 69 СК України, кожен із подружжя має право на поділ спільного майна незалежно від факту розірвання шлюбу. Частина друга цієї статті передбачає можливість укладення договору про поділ майна, а ст. 70 визначає принцип рівності часток, допускаючи відхилення від нього за шлюбним або іншим договором.

Урахування інтересів сім'ї, найкращих інтересів дитини та добросовісності поведінки подружжя при поділі майна. Частини друга і третя ст. 70 СК України дозволяють відступати від принципу рівності часток у випадках вагомих обставин, таких як недобросовісна поведінка одного з подружжя, ухилення від утримання дитини чи виконання матеріальних зобов'язань перед сім'єю, або недостатність аліментів для забезпечення дітей та непрацездатних членів сім'ї.

Нормативне регулювання поділу спільного майна в натурі (ч. 1 ст. 71). Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, а професійні речі – тому, хто використовує їх за фахом (ч. 2 і 3 ст.

71). Компенсація за частку в нерухомому майні можлива виключно за згодою сторін (ч. 4 ст. 71).

Особливий порядок застосування позовної давності. Поділ спільного майна під час шлюбу не обмежується строками давності, тоді як після розірвання шлюбу застосовується трирічний строк для пред'явлення позову (ст. 72 СК України).

Отже, розподіл майна подружжя – це зміни у правовому режимі спільного майна, що полягають у переданні майна у різні форми власності залежно від способу розподілу.

Павлова А. зазначає, що під час розподілу майна між подружжям відбувається його фактичний поділ майна: передача у приватну власність кожного з подружжя всього або частини майна, що перебувало у спільній сумісній власності, шляхом поділу майна у натурі (є основним способом). У разі неподільного майна можливе присудження його одному з подружжя з виплатою грошової компенсації іншому; формальний поділ майна: переведення майна зі спільної сумісної у спільну часткову власність шляхом визначення часток у майні кожного з подружжя; виділ майна: передача частини майна одному з подружжя у приватну власність зі збереженням режиму спільної сумісної або спільної часткової власності на решту майна [7, с. 201].

Як вже було зазначено, законодавство України передбачає два способи здійснення поділу майна подружжя: добровільний та судовий. Добровільний порядок застосовується у випадку, якщо подружжя самостійно домовилося про частку кожного з них у майні. Судовий порядок застосовується, коли подружжя не може досягти згоди щодо поділу майна. У цьому випадку особи подають до суду позовну заяву, який у письмовій формі містить зміст вимоги щодо предмета спору та її обґрунтування.

Звернення до суду є складнішим та більш затратним способом вирішення спору порівняно з добровільним способом здійснення поділу майна [8, с. 92].

Як визначає В.І. Труба, процесуальною

особливістю судового розгляду справ про вирішення майнових спорів є те, що він може тягтися роками, а тому нині шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спору [5, с. 291].

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, подружжя має право укласти мирову угоду щодо поділу їхнього майна. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на засадах взаємних поступок і стосується виключно прав та обов'язків сторін [9]. У ній зазначаються сторони, предмет спору, умови виконання зобов'язань та строки їх виконання, навіть у разі вирішення спору в судовому порядку.

Найбільш поширеним серед практиків є підхід, коли виділяють такі альтернативні способи врегулювання майнових питань: шлюбний договір. Особливо після початку повномасштабного вторгнення кількість укладених шлюбних договорів в Україні значно зросла. Шлюбний договір укладається під час перебування подружжя у шлюбі і дозволяє заздалегідь визначити порядок розподілу спільного майна. Зміни до договору можливі тільки за взаємною згодою обох подружжя. Перевага такого підходу полягає в тому, що після розірвання шлюбу майно вже фактично поділене, і нотаріально оформлений договір слугує підставою для відчуження майна без додаткових процедур; договір поділу майна колишнього подружжя. Навіть якщо одна зі сторін перебуває за кордоном, поділ майна можна здійснити двома способами: через представника з нотаріальною довіреністю, що надає право підписувати документи від імені власника, або через оформлення довіреності в консульстві України за кордоном. Це дозволяє швидко врегулювати майнові питання без особистої присутності однієї зі сторін; завчасний поділ майна подружжя. Така можливість передбачена ч. 1 ст. 69 Сімейного кодексу України. Поділ можна здійснити ще під час перебування у шлюбі, навіть якщо пара не планує наразі його розірвати або перебуває у тривалому процесі розірвання. Це забезпечує чіткі гарантії збереження майна та дозволяє уникнути можливих спорів у майбутньому [10; 11; 12].

Отже, сучасні реалії стимулюють застосування альтернативних способів врегулювання майнових питань, а визначальним фактором залишається готовність обох сторін домовлятися та своєчасно вирішувати такі питання.

Висновки. Поділ майна подружжя є правовим механізмом, що забезпечує зміну правового режиму спільної власності, і може здійснюватися як у добровільному, так і в судовому порядку. Основні принципи поділу майна включають рівність часток, справедливість, врахування інтересів сім'ї та дітей, свободу укладення договору та пріоритет поділу у натурі. Правова природа поділу майна полягає у застосуванні різних способів припинення спільної сумісної власності: поділ у натурі,

присудження майна одному з подружжя з виплатою компенсації, визначення часток, виділ майна або відчуження з подальшим розподілом отриманих коштів. Альтернативні способи врегулювання майнових питань включають шлюбний договір, договір поділу майна колишнього подружжя та завчасний поділ майна під час перебування у шлюбі, що дозволяє уникнути тривалого судового процесу.

Поділ майна подружжя потребує комплексного підходу, врахування норм Сімейного та цивільного законодавства, а також конкретних життєвих обставин сім'ї. Його ефективність залежить від готовності обох сторін до взаємних домовленостей та своєчасного врегулювання майнових відносин.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2002. № 21-22. Ст. 135.
3. Сафончик О. І. Окремі питання розірвання шлюбу та поділу спільного майна подружжя в умовах воєнного стану. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff288aa2-9c1a-4d6f-bc1c-eebcb7dcfc3e/content>.
4. Цюра В. В., Автух А. А. Особливості правового регулювання поділу майна подружжя за законодавством України. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (4). С. 119–124.
5. Труба В. І. Проблеми поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66159c9d-bd19-4246-b1bf-26eee4405b55/content>
6. Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Етапи поділу спільного майна подружжя: проблеми теорії та практики. *Нове українське право*. 2024. № 5. С. 48–52.
7. Павлова А. Поняття та правова природа розподілу майна подружжя. *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Право /голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т. 1. Вип. 75. С. 198–202.
8. Дяченко С. В. Процесуальні особливості розгляду справ про поділ майна подружжя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 91–94.
9. Цивільний процесуальний кодекс України від 01.02.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 40-41, 42. Ст. 304.
10. Плюшко Д. С. Окремі питання немайнових прав та обов'язків подружжя після припинення шлюбу за сімейним законодавством України та країн ЄС. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2023. № 3. С. 132–141.
11. Пономаренко О. М. Проблеми визначення правової природи договору про поділ майна подружжя. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2020. № 31. С. 49–57.
12. Франко І., Самілюк Л. Правові аспекти поділу майна подружжя в Україні: аналіз законодавства та судової практики. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. № 4. С. 1–9.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). Civil Code of Ukraine (Law of Ukraine, January 16, 2003, Nos. 40–44, Art. 356) [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2002). Family Code of Ukraine (Law of Ukraine, January 10, 2002, Nos. 21–22, Art. 135) [in Ukrainian].
3. Safonchik, O. I. (n.d.). Certain issues of divorce and division of marital property under martial law. [in Ukrainian]. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff288aa2-9c1a-4d6f-bc1c-eebcb7dcfc3e/content>

4. Tsyura, V. V., & Avtukh, A. A. (2015). Peculiarities of legal regulation of marital property division under Ukrainian legislation. *Law and Society*, 4(4), 119–124 [in Ukrainian].
5. Truba, V. I. (n.d.). Problems of dividing property subject to joint marital ownership. [in Ukrainian]. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66159c9d-bd19-4246-b1bf-26eee4405b55/content>
6. Fedorchenko, N. V., & Lisovyi, S. A. (2024). Stages of marital property division: Problems of theory and practice. *New Ukrainian Law*, 5, 48–52 [in Ukrainian].
7. Pavlova, A. (2023). Concept and legal nature of marital property division. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Law*, 1(75), 198–202 [in Ukrainian].
8. Dyachenko, S. V. (2021). Procedural features of consideration of marital property division cases. *Legal Scientific Electronic Journal*, 3, 91–94 [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). Civil Procedure Code of Ukraine (Law of Ukraine, February 1, 2021, Nos. 40–41, 42, Art. 304) [in Ukrainian].
10. Plyushko, D. S. (2023). Certain issues of non-property rights and obligations of spouses after dissolution of marriage under family law of Ukraine and EU countries. *Bulletin of Luhansk Educational-Scientific Institute named after E. O. Didorenko*, 3, 132–141 [in Ukrainian].
11. Ponomarenko, O. M. (2020). Problems of determining the legal nature of the marital property division agreement. *Collection of Scientific Papers of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*, 31, 49–57 [in Ukrainian].
12. Franko, I., & Samilyuk, L. (2025). Legal aspects of marital property division in Ukraine: Analysis of legislation and judicial practice. *Social Development: Economic and Legal Issues*, 4, 1–9 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до друку 15 листопада 2025 року